

V A S S Z É C S E N Y I K É P E S

MÚLTIDÉZŐ

V . É V F O L Y A M , 2 0 1 5 . K A R Á C S O N Y H A V A

A R É G I S Z É C S E N Y I P L É B Á N I A É P Ü L E R Ő L

Az 1848-ban, klasszicista stílusban Ebergényi Benedek egyházközségi által teljesen újjáépített szécsényi plébániaépületet 1993-ban bontották el. Az épület ekkor 145 éves volt. A szécsényi templomhoz hasonlóan az épület tervezője, és kivitelezője talán a szombathelyi id. Wojta Donát (1797-1847) lehetett. Ebben az esetben az apa halála után, annak tervei alapján a kivitelező, az építész fia, ifj. Wojta Donát (1818-1875) feltételezhető. Stíluskritikai alapon azonban inkább az utóbbi műve! Ők

ketten alakították ki a megyeszékhely klasszicista építészeti arculatát. Az épületről sajnos nem maradt fenn tervrajz, sem más levéltári forrás, számla stb. A 19. és a 20. század során, a plébánián egymás után három plébános hunyt el, Gróf Ferenc 1975-től 1902-ig, Szabó Lőrincz 1902-25-ig, Kis József pedig 1925-77-ig szolgált a faluban. A plébániaépület bontásakor azonban csak Kis József hagyatéka, iratanyaga került át az üresen álló tanakajdi plébánia épületébe, a két régebbi plébános hagyatéka, iratanyaga a lipárti Stöger Vendéglő melletti gödör feltöltésében semmisült meg. Pedig ezek közt talán még meg lehetett az eredeti tervrajz. Ifjú Wojta Donát Szombathelyen, a mai Aréna utcában egymás mellett két épületet is tervezett, a

6-os, és a 8-as számozását, mindkettőt Batthyány Fülöp herceg számára. A 6-os számú ház emeleti ablaksorán ugyanaz a kétoldalt lehajló, elvágott párkánymotívum látható, mint a plébániánk két szélő homlokzati, egyedülálló ablakai fölött. A 8-as számú ház főhomlokzatának timpanonjában egy félköríves ablaknyílás látható, úgy, mint a plébánia udvari homlokzatának timpanonszerű záródásában. A szécsényi plébánián azonban a legjobb építészeti megoldás a két középső ikerablakot összefogó lapos timpanon motívum volt. A 4. és az 5. közölt fényképen, a két egyedülálló homlokzati ablak alatt négykaréjos lóherealakú stukkódísz is látható, ami valószínű későbbi kiegészítés, ami az épület lebontásakor már nem is volt látható. A plébánia padlásán, a bontáskor még néhány eredeti klasszicista szekrénykályha töredék átvészelt egy évszázadot. Minden helyiség tömör vörösfenyő gerendázatú, stukatúros vakolt mennyezetű volt. Az utcafront három helyiségből állt, délről volt a plébániahivatal helyisége, ez egy puritánabb szoba volt, itt történtek az anyakönyvezések, gyóntatások stb. A középső nagy nappali, vagy hal volt a legdíszesebb, itt állt egy zongora, ide csak a kegyuraság, az egyházi méltóságok, a kántortanítók léphettek be. Tágas, világos nagy helyiség volt. Mindszenty József több alkalommal is megfordult benne, mint Kis József kanonok úr diákkori barátja. Az északi szoba, háló- és dolgozószoba volt egyben. A nyugatra hajló oldalszárnyban volt a konyha, és egy cselédszoba, ezek ismét szerényebbek voltak. A plébánia előtti előkert bekerítése csak a két háború közt történt meg. A plébánia udvaron lévő gazdasági épületek, pajta, kocsiszín, ólak stb. a második világháború után fokozatosan lettek elbontva. A szécsényi falurész központi műemlék együttese (kastélyok,

magtár, templom) egy értékes, impozáns, klasszicista épülettel lett szegényebb az épület elbontásával. Mindeddig kevés fénykép volt ismert a régi plébánia épületéről, azonban a Múltidéző kutatásainak köszönhetően ma már több mint 10 ilyen fényképről tudunk, amiből ezúttal nyolcat közlünk, részben régi képeslapokról, részben Kis József kanonok úr hagyatékából és részben különböző családi fotóarchívumokból, mint pl. az Abay család és a Varga család. (Képek: a plébánia 1904-ben, a 20-as és a 30-as években, majd a 60-as évek második felében, végül gazdátlanul, a bontás előtti állapotában.)

KÉPKOMMENRÁROK (25)

A Múltidéző korábbi számaiban többször is foglalkozott a téli ünnepkör településünkön fennmaradt hagyományaival, amik sajnos mára egyre inkább feledésbe merültek. Egy részüket megpróbálták intézményesíteni (óvoda, iskola, művelődési ház), de egyben ez azt is jelenti, hogy ez egyfajta mesterséges kísérlet életben-tartásukra, átörökítésükre. Mivel magát a népet a fél évszázados zsarnokság arctalan, hagyomány nélküli tömeggé gyúrta át, tulajdonképpen még az ilyen típusú átmentésnek, áthagyományozásnak is örülhetünk. Az első képsorozat még a felújítás előtti művelődési ház óvodai karácsonyünnepségén

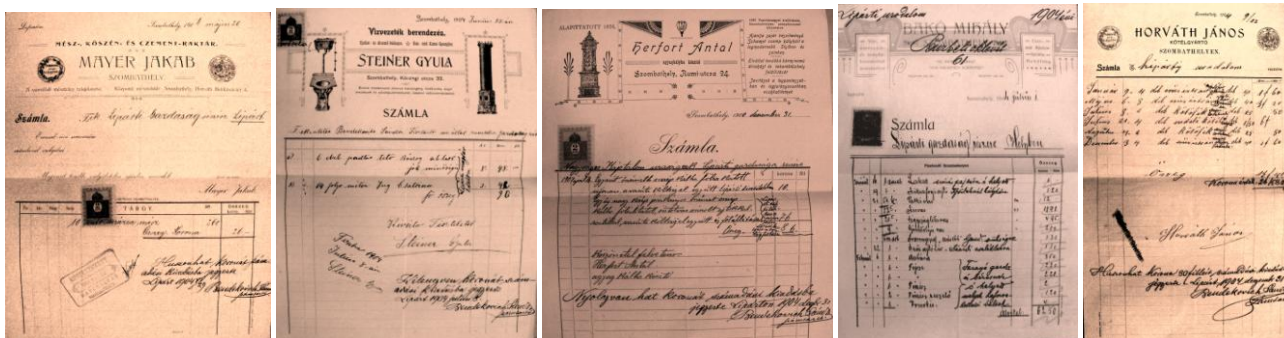

készült, Némethné Fábrics Ildikó óvodavezető felkészítésével és irányításával. A második képsor, a már felújított művelődési ház új színpadán készült. A szombathelyi Premontrei Gimnázium diákjai egymás után két karácsonykor (2007-2008) is előadtak egy Erdélyi Betlehemes játékot, Radimeczky Ágnes osztályfőnök irányításával. A népénekekkel és népzenei betétekkel tarkított előadások mindkét évben, maradandó élménnyel gazdagították a vasszécsenyi közönséget.

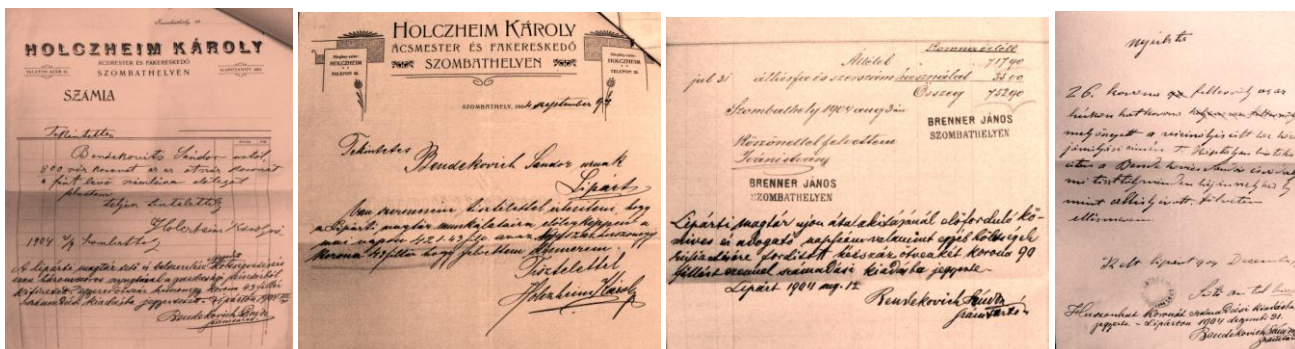

SZÁMLÁK VILÁGA (14)

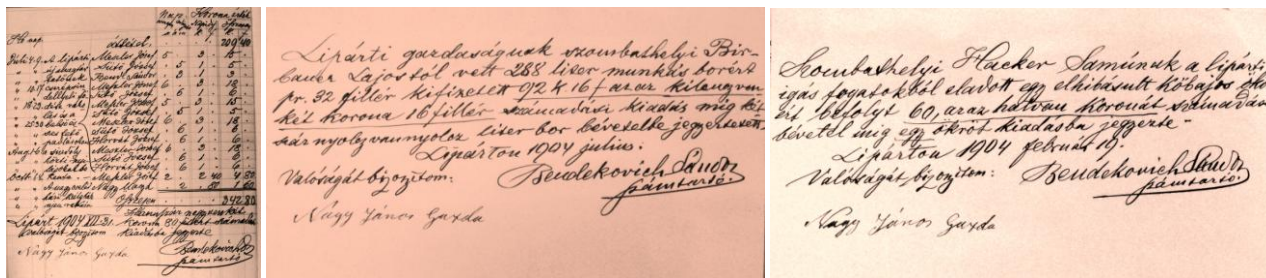
A korábbi részekben már láttuk, hogy az előző századfordulóra egyre gyakoribbak lettek a nyomdailag előre gyártott, igényes, tipográfiaiilag megtervezett céges számlák. Ilyenből már korábban is közöltünk és most is többet közlünk. Azonban ezek mellett továbbra is léteztek az egyszerű, kézzel írott számlák, nyugták, ellennyugták, nagyrészt kisebb tételekről. A számlák, nyugták típusai évről évre általában ismétlődtek, hiszen minden évben voltak évszakokhoz köthető munkák, megbízások, ezek rendszerint ráadásul legtöbbször ugyanattól a mesterembertől, vállalkozótól, vagy cégtől lettek megrendelve, így évről évre ismétlődtek, csak az összegek, és néha a tartalmak változtak. Ezért tűnik néha egy-egy számla már ismerősnek az olvasó számára. Mindenesetre nagyon jól feltárják a hétköznapok világát, egy falu életének mindennapjait, az élet történéseinek ugyanazon kerékvágásait, a szinte rutinszerű időszakos munkák ritmusát, ismétlődő rendszerét. Egy megbízható mesterember, vagy cég, biztosan számíthatott további megrendelésekre, munkákra. Ezúttal is a Székeskáptalan lipárti gazdaságának számláit forgatjuk 1904-ből, nyilván azért, mert azok hiánytalanul megmaradtak. Ez persze azért is tanulságos, mert sokszor olvastuk tankönyveinkben az osztályharcos sablonokat a kizsákmányoló egyházi nagybirtokrendszeréről, a kisemmizett parasztságról. A számlákban semmi ilyesmit nem találunk. A káptalan részt vállalt a falu szegénygondozásában, fenntartotta az iskolát, eltartotta a falu plébánosát, napszamosainak, zselléreinek munkabért fizetett, és nem utolsó sorban értett a földhöz, értett a gazdálkodáshoz. A földet nem kirabolta, hanem hozzáértéssel

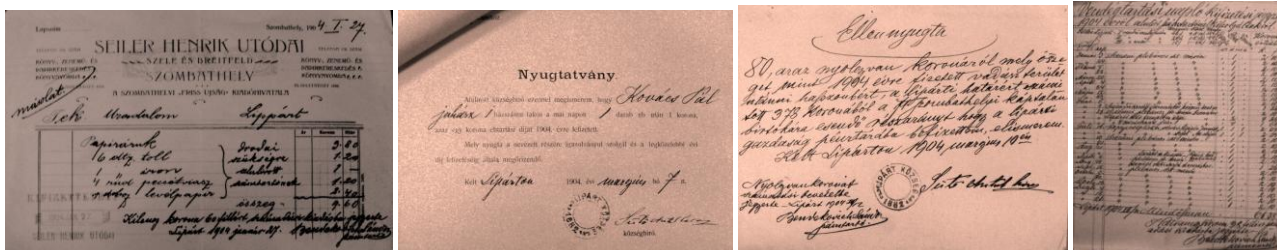
gondozta, művelte, műveltette. Ebben az évben a kányási majorban voltak renoválási munkák, illetve a lipárti magtárra került új cseréptető. A szombathelyi Mayer Jakabtól ezért rendeltek több alkalommal és több tételben mesze és a szintén szombathelyi Steiner Gyulától a magtárra bádoglemezből tetőablakot, esőcsatornát. A z ugyancsak szombathely Herfort

Antal a tiszt lakban újarakott egy ónémet cserépkályhát, és egy másikat teljesen új anyagokból, melynek a vasúti szállítás költséget is felszámolta. A szombathelyi Bakó Mihály vas- és szerszámkereskedéséből több tételt is vásárolt a lipárti uradalom, a szintén szombathelyi Horváth János kötelgyártótól pedig összesen hat alkalommal (január 9, május 6, július 8, július 21, augusztus 4, december 3) rudazókötelet, istrágnak való kötelet és kötőfeket. A szombathelyi Holczheim Károly ácsmester és fakereskedő végezte a magtáron az ácsmunkákat, Brenner János építőmester pedig a kőművesmunkákat.

Sütő Antal lipárti bíró az év végén nyugtát adott ki 26 koronáról, Bendekovich Sándornak, a káptalan tiszttartójának a Vicinális út használati díjáról. A magtár cserepezésén Bendl Sándor, Horváth József, Meszler József, Nagy János és Sütő József dolgozott. A nyári „villanyerővel eszközölt” cséplésért 28 korona 80 fillért fizetett ki a tiszttartó. A szombathelyi Hacker Samunak adott el a lipárti uradalom egy igás fogatból „elhíbasult kőbajos” ökröt 60 koronáért. (Ma már csak találgatjuk, milyen betegség is volt ez.) A szombathelyi Seiler Henrik útdaitól vásárolt a lipárti uradalom 9 korona 60 fillér értékben különböző „papírárút (6 db toll, 6 db írón, 4 db pecsétviasz, 1 doboz levélpapír), irodai szükségletre”. A lipárti juhász, Kovács Pál 1 korona „ebtartási” díjat fizetett be a falu pénztárába, a káptalan pedig 80 koronát vadászati haszonbér

címén. Az utolsó közölt dokumentum tulajdonképpen nem is számla, hanem egy „Vendégtartási napló”, ami arról ad hírt, hogy pl. a szécsenyi plébánost minden lipárti mise után megvendégelte az uradalmi tiszttartó. Ebből tudhatjuk meg, hogy 1904-ben Lipárton csak háromhetente volt vasárnaponként szentmise. (Erről eddig semmi adatunk nem volt.) A búcsúi szentmisére után, még külön két „templomatyá” is hivatalos volt az ebédre, illetve még a négy ministránst is megvendégelték. Évi két alkalommal a lipárti kántortanító is hivatalos volta káptalannál ebédre, valamint az alkalmi munkásokat is (széna-fúkaszaláskor, repcecsépléskor) ez a megtiszteltetés érte.

VOLT EGYSZER EGY KENDERÁZTATÓ

A Múltidéző már többször foglalkozott a dülőneveinkkel (Halastó, Köves, Két út köze, Papkert stb.), ezúttal a Kenderáztatót vizsgáljuk meg, járjuk körbe. Az előző számban a régi térképek közt kutakodtunk a település régi vízrajzi adottságairól, a

Gyöngyös patak különböző, a falut behálózó holtágairól. Ezek egyike az a terület is, amit Kenderáztatónak neveztek régen. A terület községünk egyik legmélyebben fekvő része, ahol ma is tavaszunként, hóolvadáskor feltelik hóléval és belvízzel. Ez is egy régi Gyöngyös meder, több száz méter hosszan. A kender őshazája Közép-Ázsia, Európába a népvándorlással jutott. Évszázadokon át a legfontosabb háziipari növény volt. Termesztésére a falvak határában általában mélyen fekvő, jó minőségű földeket választottak. Nálunk ilyen terület dülőnévként nem maradt fenn, de legnagyobb valószínűséggel a Kenderáztató és a

Gyöngyös patak közötti területen természetthették, vagy tőle Északkeletre, a Galla területén. A folyóvízben való kenderáztatást általában tiltották, mivel a kenderből kioldódó anyagok mérgezték a halállományt. A kenderkévéket 1-2 hétig tartották víz alatt, a víz mélységétől függően egy, vagy két sorban. Az áztatóba berakott kenderet lenyomatták, szalmával befedték, karókkal, kövekkel nyomták a víz alá. Szécsenyben mivel ez a terület közvetlen Császbánya mellett volt, így itt helyben voltak épülettörmelékek, terméskövek, amik erre a célra szolgáltak. A kenderáztatás után még rengeteg munka volt a növényvel, szárítás, kendertörés tilolóval, kender tisztítás, kenderpuhítás, gerebenezés stb. Néhány szerszám, munkaeszköz a csempezkopácsi helytörténeti múzeumban Pungor Zoltán tanár úr jóvoltából megőrződött. A Takács vezetéknevű pedig évszázadokon keresztül mind a mai napig mindkét falurészben kimutatható, emlékeztetve a kender- és len termesztéshez kapcsolódó ősi mesterségre. (Szövőszékek sajnos nem maradtak fenn.)

ELKÖSZÖNŐ SOROK

A Múltidéző ötödik évében elköszön az olvasóitól. Ennek a néhány évnek az intenzív helytörténeti kutatása a lapban tárgyiasult, de ehhez fel kellett építeni egy 230 oldalas helytörténeti adattárat, egy több mint 1500 tételből álló helytörténeti bibliográfiát (mindezt áttanulmányozni). Mindezek mellett egy több ezres helytörténeti digitális fotótárat, és egy szintén több ezer darabból álló digitális helytörténeti dokumentumtárat, 1395-től napjainkig. Ezen a négy lábon állt a Múltidéző. Egy digitális helytörténeti multimédiatár csak terv maradt, illetve ezen a területen is történtek lépések, de önerőből mindez már kivitelezhetetlen volt. Ezen kívül a lap egyfolytában gyűjtötte, és máig megőrizte egy leendő helytörténeti múzeum felmerülő tárgyi emlékeit, ezekből többnek fotóját le is közölte az évek során. Mindez azonban kevésnek bizonyult ahhoz, hogy átüssze a helyi nyilvánosság küszöbét. Ilyen a 21. századi demokráciák mechanizmusa. A Múltidéző négy tartópillére (plusz multimédiatár) továbbra is állni fog, illetve tovább épül, csak a lap nem fog megjelenni. Ugyanis nyomdai előmunkálatok alatt van a falu helytörténeti kiadványa, ami mindezen nem tartott igényt (néhány kép kivételével, a több ezres digitális fotótárból). A Múltidéző tehát kedvezőbb időkre várva a 63. száma után hibernálja magát, de úgy is fogalmazhatnánk, hogy illegalitásba vonul, habár eddig is önkéntes, alternatív „andergrand” kiadvány volt. A szerkesztő megköszöni az olvasók kitaró figyelmét, türelmét, lelkes visszajelzéseit, és búcsúzik tisztelettel, Tóth Csaba.